

yerel kimlik

ankara'da kolokyum
başkent forumu

tarihi kentler birliği
bartın-amasra
buluşması

8
Sayı

bartın

ürgüp

eskişehir

izmir

yalvaç

kuşadası

Koruma hedefinde havza ölçeği

ve planlama

Doç.Dr. İclal DİNÇER
Yıldız Teknik Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Doç.Dr. Betül ŞENGEZER
Yıldız Teknik Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

"Koruma Hedefinde Havza Ölçeği ve Planlama" başlıklı Panel, üç temaya dikkatimizi çekiyor ve bize bu temaların içerindeki mesajları okumaya çağırıyor.

- Koruma: "Sürdürülebilir gelişme" kavramının Türkiye planlama pratiğinde benimsenmesi ve yerleşik hale gelmesi;
- Havza Ölçeği: "Ülke, bölge, alt bölge (havza), kent planlamasında kademeli birliktelik" ilkesinin Türkiye'deki planlama kurumu içinde benimsenmesi ve yerleşik hale gelmesi;
- Planlama: "Eylem Planlaması" kavramının planlama pratiğinde benimsenmesi ve yerleşik hale gelmesi.

Bu mesajlar bize "Sürdürülebilir gelişmeyi, planlamada kademeli birliktelik ilkesi içinde eylem planlarına nasıl dönüştürebiliriz" sorusunu sorduruyor ve yanı sıra bu mesajlar Türkiye pratiği içinde

- "sürdürülebilir gelişme"nin zor, zahmetli ve uzun bir süreç olduğunu;
- "planlamada kademeli birliktelik" ilkesi için bir özeleştirme ve yeniden yapılanmaya gereksinim duyulduğunu söylerken;
- "eylem planlaması"nda yerel aktörlerin gücünün ve kararlılığının taşıdığı öneme işaret ediyor.

Bu kapsam içinde kavramların içerisini biraz daha açacak olursak;

Birleşmiş Milletler'in 1972 Stockholm Konferansı ile başlayan, 1992 Rio Deklerasyonu ile devam eden ve 2002 Johannesburg Dünya Zirvesinde daha da geliştirilen "sürdürülebilir gelişme" kavramının özünde; "ekosistemi ve farklı yerleşme sistemlerindeki toplulukları korumak amacı ön planda olmak üzere ekonomik kalkınma sürecinin düzenlenmesi" ilkesinin yer aldığı görmekteyiz. Bu ilkenin ışığında panelin teması itibarıyla iki temel hedefi öne çıkarmak gerekirse;

- gelişmenin bütün toplumsal gruplar için, uzun vadede hakçılık ilkesine göre dağıtılması ve
- gelişmenin yerel düzeyde yöre sakinlerinin yetenek ve kabiliyetlerinden yararlanılarak yaratılması ve küresel düzeye taşınması ilkelerini vurgulamak gerekmektedir.

Bu ilke ve hedefler devletleri, toplumlardaki temel kurumları ve halkı; çevre, toplum ve ekonomik gelişme alanlarında küresel işbirlikleri kurmaya davet etmektedir. Bu küresel ortaklık ruhunun ilkeleri, Rio Deklerasyonu'nun 1. Maddesinde "insan hakları sürdürülebilir gelişmenin merkezindedir" şeklinde belirtilen temel ilke kapsamında geliştirildiğinde;

- Kalkınma ve korumanın bütünleştirilmesi için ulusal bir strateji oluşturulmasını gerektirmekte,
- Dünyanın taşıma kapasitesinin içinde kalınmasını ve bu bağlamda yenilenebilir kaynakların kullanımının sağlanmasının yanı sıra yenilenemeyen kaynakların ömrünün uzatılmasını ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını öngörmekte,
- Kişisel eğilim ve davranışların değiştirilmesini, toplumun çevre bilincinin artırılmasını ve

karar verme süreçlerine halkın katılımın sağlanmasını bir ön şart olarak tanımlamakta ve

- teknoloji paylaşımını ve teknolojinin geliştirilmesini öngörerek ülkelerin, kendi sosyal ve ekonomik yapıları ile uyumlu çevre standartlarını, yönetim hedeflerini ve önceliklerini belirlemeleri gerektiğini söylemektedir.

1992 Rio Deklerasyonu ile aynı yıl, 1992'de bu ilkeler kapsamında geliştirilen Avrupa Topluluğu Çevre Programı'nın 1998 yılında geçen beş yıl için yaptığı değerlendirmeler incelendiğinde bu ilkelerin hayata geçirilmesinde geline noktanın çok olumlu olmadığı görülmektedir. İklim değişiklikleri, ozon tabakasının delinmesi, biyolojik çeşitliliğin kaybolması ve ormansızlaşma olarak tanımlanan ve "Sürdürülebilirliğe Doğru" sloganı ile açıklanan programın arka planında sürdürülebilir gelişmenin hayata geçirilmesindeki kritik noktalar olarak şu hususlara yer verilmektedir:

- Çevre konusunda getirilen ilke kararlarının diğer sektör ve politika alanlarında getirilen ilke kararları ile çelişmesi ve özellikle ekonomik gelişmenin ön plana alınmasının yarattığı sıkıntılar söz konusudur.

- Çevre koruma konusunda getirilen önerilerin gerçekleşmesinin önündeki engeller olarak; çevre vergilerinin gerektiği gibi toplanamaması, gönüllülüğün zayıf olması, sürdürülebilirliğe aykırı finans yardım programlarının uygulanması, standardizasyonun sağlanamaması, yasal ve yönetsel süreçlerin karmaşık olması, uygulamanın takibinde boşlukların olması, çevrenin bozulması ile ilgili ölçümlerde şeffaflığın olmaması konuları vurgulanmaktadır.

- Bu problemlerin yanı sıra, kamu duyarlılığının yeterince yaratılmadığı, sorumlulukların yeterince paylaşılmadığı ve aktörler arasında diyalogun yeterince kurulamadığı, yerel sorumluların yeterince cesaretlendirilmediği, bilgiye erişimin hala zor olduğu, karşılaştırılabilir istatistik sistemlerinin kurulamadığı, sürdürülebilir üretim yöntemlerinin yeterince geliştirilemediği, eğitim programlarında sürdürülebilirlik ilkesinin yeterince yer almadığı, uluslararası işbirliklerinin yeterince yoğunlaşmadığı, sektörel ve mekansal planlamanın düzeyinin yeterli olmadığı belirtilmektedir. .

Avrupa Birliği'nin gelişmiş üye ülkelerinde dahi bu problemlerin yaşanıyor olması, bizim gibi gelişmekte olan ülkeler için bu sürecin oldukça uzun, zor ve zahmetli olduğuna işaret etmektedir. Bu uzun, zor ve zahmetli sürecin başarılı olabilmesinde "planlamada kademeli birliktelik" ilkesi ön plana çıkmakta ve bu sistemi kurabilmede kurumsal bir özeleştirme ve yeniden yapılanmaya gereksinim duyulmaktadır. Aşağıda önerilen sistemin mevcut kurumsal sistemden farklılıklarını vurgulamak gerekirse;

- Ülke, bölge, altbölge (havza) ve kent kademelerinde birbirleri ile düzey ilişki kurabilecek şekilde "ekonomik ve toplumsal konsey"lerinin oluşturulması ve bu kurumların ürettikleri temel stratejilerin tüm kademelerdeki plan kararlarında temel veri olarak alınmasının ilgili yasalarda tanımlanması;

- Yatırımcı ve destekleyici kamu yardım programları ile Avrupa Birliği destek programlarına her kademedeki

planlama sistemi içinde yer verilmesi ve bu programlara işlerlik kazandıracak kurumsal düzenlemelerin yapılması;

- Temel ilkelerin belirlendiği, stratejilerin üretildiği, rehberlerin geliştirildiği ve standartların oluşturulduğu, eşgüdüm içinde çalışacak çevre, koruma ve afet bilim konseylerinin ülke ve bölge düzeyinde yeniden yapılandırılması ve bu konseylerin geliştirdiği dokümanların bağlayıcı olması için gereken yasal düzenlemenin gerçekleştirilmesi;

- Ülke, bölge ve yerel ölçekte planlamaya veri sağlayan kurumların standardizasyonunu ve eşgüdümünü sağlayacak ülkesel veri tabanının oluşturulması;

- Sivil toplum kuruluşları ve bilimsel kurumların görüş ve değerlendirmelerinin alınacağı şura, panel, çalıştay gibi çalışma ortamlarının kurumsallaştırılması.

Bu kurumsallaşmada ekonomik ve sosyal konseylerin, sivil toplum örgütlerinin topluluk temelli örgütlerin (Community Based Organization - CBO), yatırımcı kamu kurumlarının, yatırımcı özel sektör kurumlarının yer aldığı plan karar süreçlerinin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Her ölçekteki planın hazırlanması ve uygulanmasından sorumlu olan planlama birimleri yukarıda tanımlanan kurumların katılımcı süreçleri ve müzakere ortamlarından alacakları verileri; çevre, koruma ve afet konularında ilke ve standart belirleyen kurumların verileri ile birlikte irdelemek ve karar oluşturmakla yükümlüdürler. Ülkesel ölçekte standart bilgi altyapısını üreten sistemler ise bu süreci destekleyen temel kurumlar olmak zorundadır.

Yanı sıra ülkemizde özellikle geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında yaşanan kentleşme sürecinden çıkartılabilecek en önemli derslerden birisi, boş ve/veya tarımsal amaçlı kullanılan toprakların çoğunlukla plansız ve hızlı bir biçimde 'kentsel' toprağa dönüşmesi ve bu sürecin önlem alınmadığı durumlarda çözümü güç sosyal, politik ve fizik mekan problemleri yaratmasıdır. Bu değerlendirme ışığında mülkiyet ve arazi kullanım ayrımı gözetmeksizin ülke sınırları içerisinde planlanmamış alan bırakılmaması, plan kademeleri ve ölçüklerinin iyi tanımlanması ve planları yapma/yaptırma ve onaylama yetkilerinin net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Bu temel ilkeler doğrultusunda mevcut planlama kurumları ve kademelerinden farklı olarak öngörülen yeni planlama türlerini ve sorumlu kurumları şu şekilde özetlemek mümkündür ;

- Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarının sektör-mekan ilişkisinin kurulduğu ve ülkesel ölçekteki temel kararları içeren "ülke mekansal strateji planı"nın yine DPT tarafından hazırlanması;

- Bölgelere ilişkin kamu ve özel sektör yatırımlarının yönetilmesinde ekonomik ve sosyal konseyle işbirliği içinde; çevre, koruma ve afet konularında bölge konseylerinin ilkelerinden yararlanmak suretiyle çalışacak olan DPT bölge ofislerinin kurulması ve bu ofisler aracılığıyla "bölge planları"nın üretilmesi

- Yerel ölçekte altbölgeyi (havza), kent ve kırsal alanı kapsayacak planlama ve yönetim biriminin kurulması.

Bu kapsamda planlamada kademeli birliktelik ilkesini sağlayacak plan türü olarak; beş yıllık ülke kalkınma planı ile bu planın yıllık programları doğrultusunda hazırlanması gereken ;

"Ülke Mekansal Strateji Planı" yeni bir plan türü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu plan türünün önerilmesindeki temel gerekçe; ülke ölçeğinde hazırlanan kalkınma planlarının mekansal boyutunun tanımlanmaması ve kalkınma planları ile hiçbir ilişkisi kurulmadan hazırlanan ve sadece mekansal boyutu olan kent planlarının üst ölçekten gelen kararlar ile ilişkilerinin kurulmuyor olmasıdır. Bu plan türü ile; ülke bütününde korunması gereken çevre (orman, tarımsal alan, yer altı kaynağı vb) ve diğer kültürel alanlar ile afet açısından risk taşıyan bölgelerin (deprem, sel, erozyon) tanımlanmasının yanısıra ülke bütününe ilgilendiren fiziki ve sosyo-ekonomik sorunları çözmek ve potansiyellerini değerlendirmek amacıyla üretilen makro düzeydeki politikaların, temel sektör yatırımlarının (ulaşım, enerji, sanayi, yüksek öğretim vb.) mekansal olarak tanımlanması, bir anlamda 'kalkınma planlarının haritasının' oluşturularak alt ölçekli planlara yol gösterilmesi ve böylelikle yatırımcı bakanlıklar arasında eşgüdümün sağlanmasıdır.

Ülke Mekansal Strateji Planını takip eden plan kademesi olarak tanımlanan

"Bölge Planları" kalkınma planlarının bir uygulama aracıdır ve bu planların hazırlanmasındaki amaç, bölgenin sorunları, sınırlamaları, talep, tehdit ve fırsatları çerçevesinde bölgenin mekansal değişimini en iyi yönlendirecek politika ve araçları öngörmek, uzun dönemli mekansal hedeflerin uygulama aşamalarını belirlemektir. Bölge planı kapsamında yerleşmelerin nüfuslarına ve sunacakları hizmetlere göre projeksiyon yılında üstlenecekleri kademelerin belirlenmesi; bölgelerin diğer bölgeler ile olan ekonomik ve sosyal işbirliği ve işbölümünün oluşturulmasına yönelik kamu yatırımlarının belirlenmesi; ekonomik havzaların (sanayi/turizm yığılımları vb.) risklerinin azaltılması, desantralize edilmesi veya yeni havzaların geliştirilmesine ilişkin kararların verilmesi; kültürel havzaların (benzer yaşam kültürüne sahip toplulukların ürettiği özgün kimlik değerleri ve mekanlar vb.) sürdürülebilirliği ve geliştirilmesine ilişkin kararların verilmesi; doğal havzaların (kıyı, nehir, dağ, bitki örtüsü vb.) korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması, risklerinin azaltılması ve kullanımına ilişkin kararların verilmesi ve bölge içi tarımsal faaliyetlerin desteklenmesi ve modernizasyonuna ilişkin kararların verilmesi konuları yer almaktadır.

Planı yapılacak bölgelerin sınırlarının saptanmasında, Avrupa Birliği Uyum Programı kapsamında 28.Ağustos.2002 tarih ve 4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile düzenlenen "İstatistiki Bölge Birimi" (Nomenclature Territorial Statistic – NUTS) kararnameyi baz alınmaktadır. Bu kararnameye göre Türkiye'de bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi amacıyla ülke genelinde üç düzey

tanımlanmaktadır: Düzey 3 olarak tanımlanan ve NUTS-3'e karşılık gelen birimler il düzeyi olup, 81 ilden; Düzey 2 olarak tanımlanan ve NUTS-2'ye karşılık gelen birimler alt bölge düzeyi olup, 26 altbölgeden; Düzey 1 olarak tanımlanan ve NUTS-1'e karşılık gelen birimler ise bölge düzeyi olup, 12 bölgeden oluşmaktadır. Avrupa Birliği Uyum Programı kapsamında NUTS-2'ye karşılık gelen 26 altbölgenin planlama çalışmalarının 2003 yılı sonu itibariyle tamamlanması öngörülmektedir. Bu altbölge birimlerine sayısal ve coğrafi tüm istatistiki bilgilerin toplandığı birimler olmalarının yanısıra, plan bölge birimleri ve plan yönetim merkezleri olma özellikleri de yüklenmekte ve çeşitli yatırım fonlarından yararlanmada, kaynak aktarmada ve kamu hizmetlerinin sürdürülmesinde "bölge yönetim merkezi" olma özelliği kazandırılmaktadır.

Bu kapsamda ülke, bölge, alt bölge (havza), kent planlamasında kademeli birliktelik ilkesinin, Türkiye'deki planlama kurumu içinde benimsenmesi ve yerleşik hale gelmesinde yukarıda tanımlanan çerçeve içinde yeniden yapılanmaya gereksinim duyulmasının yanısıra toplumdaki tüm kurumların yapmaları gereken bir özleştirme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Konferansının (UNCED - United Nations Conference on the Environment and Development) Şehir Yönetim Programı tarafından hazırlanan "Şehirlerin Çevre Stratejilerine Doğru" başlıklı çalışmada gelişmekte olan ülkelerin çevre yönetimi konusunda anahtar rol oynayan aktörlerinin rolleri ve kapasiteleri ile ilgili olarak yapılan değerlendirmeler Türkiye'deki kurumlar açısından atılması gereken çok önemli adımlar olduğuna işaret etmektedir.

• Çevre koruma konusunda kurallar ve standartlar oluşturmak, takip etmek ve uygulamak konusunda sorumlu olan kurumlar; çoğunlukla koordinasyon işlevi gören, görece zayıf kuruluşlardır.

• Planlama kurumları; Çevre analizleri ile ilgileneceklerine karşın bu bilgilerin plana nasıl uygulanacağı konusunda çoğunlukla standart bir uygulama içinde değildirler.

• Yerel politikacılar; Güçlerini ve etkilerini devam ettirme konusuyla ilgilidirler ve kaynakların tahsisinde kısa erimli bakışlara sahiptirler.

• Sektör kurumları; Sektörler arası işbirliğinde fazla deneyimleri yoktur ve projeler arası ilişkiler konusundaki ilgileri sınırlıdır. Çoğunlukla temel çevre konularında duyarlı olmayan altyapı ve gelişme projelerini desteklerler.

• Mahalle ve toplum temeline dayalı olan sivil örgütler- CBolar; Üyeleri ve liderleri mahalle düzeyindeki çevre problemleri konusunda aşırı hassastırlar. Bu gruplar kendilerini etkileyen şehirsal altyapı veya endüstriyel projelerin hazırlanması sürecine katılma ve fikir üretme konusunda fırsatlara sahiptirler.

• Hükümet Dışı Kuruluşlar- NGolar; Yerel bilinci oluşturmak, toplulukları harekete geçirmek ve yerel konuları dile getirmek üzere verimli kuruluşlar olabilirler. Buna karşın çoğunlukla çevre NGO'ları özellikle yeşil ve global konular üzerinde odaklanmakta ve dikkatlerini geliştirmekte olan ülkelerin kirillik, endüstriyel tehdit ve yoksulluktan oluşan "kahverengi ajanda" sına yeterince

yönelmemektedirler.

• Özel sektör kuruluşları; Bu kuruluşlar çevre kuralları ve bu kurallara maruz kaldıklarındaki maliyetler nedeniyle çevre konuları ile ilgilidirler. Bu iş çevreleri nadiren çevre problemlerinin farkında olabilirler ve çözüm için araştırmaların içinde yer alabilirler.

• Medya; Medyanın sesi çevre konularını gerçek yerel önceliklere odaklamak yerine sansasyonel hale getirme eğilimi olduğunda bu rol negatif hale gelebilir.

• Bilimsel ve teknik topluluk; Çevre gündeminin biçimlenmesinde öncü rol oynayan bu grup çoğunlukla çevre konusundaki araştırmalarını ve izlemelerini diğer hassas grupların gereksinmelerine çok fazla bağlı kalmaksızın kendi bilimsel ilgi alanına göre belirler.

• Yabancı destek kuruluşları; Bu kuruluşlar büyük çevre projelerini destekleyen ana kaynaklardır ve teknik yardım ve diğer desteklerde önemli aktörlerdir.

Özelde kurumların fakat genelde toplumun değerlendirilmesinin yapıldığı bu çalışma ışığında her toplumsal grubun öz eleştiri yapması ve yeniden yapılanması gerekmektedir.

Bu kurumsal öz eleştirinin yanısıra, toplumların yaşadıkları bölgelerini, altbölgelerini (havzalarını) ve kentlerini tanımaları, sahip çıkmaları ve sürdürülebilir gelişmeyi sağlamak üzere bu alanlar için eylem planlaması sürecinde aktif rol almaları konusu öne çıkmaktadır. Nitekim Rio Deklarasyonu "Gündem 21"de tanımlanan sorunların ve aynı zamanda çözümlerin yerel eylemlerden kaynaklandığını tespit ederek, sürdürülebilirliğin gerçekleşmesinde yerel yönetimlerin katılımı ve işbirliğinin önemine işaret etmekte ve konuyu "Yerel Gündem 21" düzeyine taşıyarak yönetimlerin kendi yurttaşlarıyla bir görüşme sürecini başlatmalarını ve uzlaşma sağlamalarını önermektedir. Bu tarif ve öneri aynı zamanda eylem planlaması sürecine işaret etmekte ve bu planlamayaklaşımında yerel aktörlerin gücünün ve kararlılığının taşıdığı önem dünya ölçeğinde dile getirilmektedir.

Bu açıdan bakıldığında bir eylem planlaması şu kapsamda olmalıdır;

• ilgili gruplarca geliştirilmiş güncel sorunlar ve olanaklar üzerinde bir uzlaşmayı içeren bir topluluk vizyonu oluşturmak

• bu vizyona bağlı her sorun ya da olanak alanı için stratejik amaçlar tanımlamak

• ulaşılmaya gereken hedefleri belirlemek

• bu hedefleri gerçekleştirmek için uygulama stratejileri ve programlar oluşturmak

• varolan planlama süreçleriyle bağlantıları da içeren uygulama için kurulması gerekli ana ortaklıkları tanımlamak

• süreci periyodik olarak değerlendirmek

Bir eylem planlaması yaklaşımı ile ele alınan "sürdürülebilir şehirler" programında çevresel planlama ve yönetim süreci nasıl biçimlendirilir diye bakıldığında ise;

• Tanımlanmış çevre konularının netleştirilmesi

• Sağlanan işbirliklerinin devreye sokulması

- Önceliklerin oluşturulması
- Özel çevre yönetim stratejilerinin tartışılması
- Şehre özgü çevresel yönetim stratejilerini formüle edilmesi
- Çevresel aksiyon planı üzerinde anlaşılması
- Öncelikli program ve projelerin oluşturulması
- Sürecin takip edilmesi, değerlendirilmesi ve periyodik uyumların yapılması
- Çevresel planlama ve yönetim kapasitesinin güçlendirilmesi

Bu kapsamda bir eylem planlaması için en önemli süreç olan konularının netleştirilmesinde en temel girdiler olarak;

• Şehrin sakinlerinin sağlığı ve yaşam kalitesinin zarara uğraması

• Şehirlerin verimliliği ve üretiminin azalması

• Yerel ya da bölgesel ekosistemlerin hasara uğraması tehdidi

• İdarenin ya da sorumluların geleneksel çizgilerin dışına çıkması şeklinde belirginleşmektedir.

Bu konuların netleştirilmesi için kullanılacak veri tabanında şu başlıklar yer alabilir;

• Sosyo ekonomik altyapı koşulları; Şehrsel nüfus, demografi, gelir ve yoksulluk, işgücü, belediye hizmetleri,

• Konut koşulları; Büyüklük, sahiplik, özellikler, marjinal yapılar

• Sağlık koşulları; Temel istatistikler, ölüm oranları

• Doğal Çevre; Yığılmalar, ekosistem tipi, iklim verileri, aydınlık koşulları, topografya, çevresel tehlikeler

• Arazi Kullanım; şehrsel arazi kullanım, arazi sahipliği, arazi kullanım yasaları, arsa piyasası

• Şehrsel ulaşım; Temel istatistikler, araç stoğu, motorlu seyahatler, emisyon, kazalar

• Enerji Kullanımı; Yıllık enerji tüketimi, elektrifikasyon sistemi, hanehalkı enerji tüketimi, fiyatlar

• Hava Kirliliği; Emisyon yoğunluğu, kontrolü, politik uygulamalar, izleme, çevre sağlığı

• Gürültü Kirliliği; Gürültü düzeyi, gürültü kirliliği kontrolü

• Su ve halk sağlığı; Su kaynakları, yer altı suyu belirsizliği, gelecek kaynakları, su temini, su dağıtımı, hane halkı sağlığı, endüstriyel etkiler, su kirliliği politika araçları su kalitesinin yönetimi

• Çöp ve tehlikeli atıklar; Çöpün değerlendirilmesi belediye katı atık yönetimi için projeler, uygulanabilir tehlikeli atık politikaları

Bitirirken, "Sürdürülebilir gelişmeyi, planlamada kademeli birliktelik ilkesi içinde eylem planlarına nasıl dönüştürebiliriz" sorusuna cevap olmak üzere; toplumun tüm kesimlerinin zor, zahmetli ve uzun bir sürece gönüllü olmaları, bir özleştirme ve yeniden yapılanmaya hazır olmaları gerektiğini ve bu süreci başarmada yerel aktörlerin gücünün ve kararlılığının çok büyük önem taşıdığını tekrar belirtmek gerekiyor.